

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Udrag fra Seks komedier

Citation: Holberg, Ludvig: "Seks komedier", i Holberg, Ludvig: *Seks komedier*, udg. af Jens Kr. Andersen, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1994, s. 474.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-holberg14val-shoot-idm139796476412544/facsimile.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Seks komedier

port om succes'en (bortset fra premiøren) og om sin tilfredshed med studenterskuespilleren Grams udførelse af hovedrollen. Da teatret på Kongens Nytorv – det, der snart skulle blive Det Kgl. – åbnede i 1740'erne, bestræbte man sig for Holberg-opførelsernes vedkommende på at videreføre traditionen fra Lille Grønnegade. Og her ved vi, at Jeppe af skuespilleren Hortulan (1722-1783) blev præsenteret som komisk, dyrisk, grov og snavset, en fortrukket og usympatisk stympet, som baronen og hans folk uden betænkeligheder kan lave sjov med, og hvis bondemåner giver anledning til farceagtig komik.

Mod slutningen af 18. årh. gennemføres de store landboreformer med bondestandens relative frigørelse: stavnsbåndet ophæves, hovedet indskrænkes, det tidligere landsbyfællesskab opløses, og fæste erstattes af selveje. Dermed ændres det idealtypiske billede af den danske bonde – og dermed også teatrets Jeppe. Gielstrup (1753-1830) giver nu Jeppe som skikkelig, gudsindet, pæn og især: klog – nu skulle hans standsfæller ude i samfundet vise sig værdige og kvalificerede til den nye status som selvejere. Men samtidig med den sympatiske fremstilling af figuren opretholdes pietetsfuldt rollens traditionelle indslag af klovnerier: Bunden går ud af baronens seng, Jeppe drikker af vandfadet etc.

I første del af 19. årh. spillede Lindgreen (1770-1842) Jeppe i overensstemmelse med romantikkens opfattelse: det naive og rørende naturbarn.

Ved midten af århundredet fik Danmark sin frie forfatning med bonderepresentation på Rigsdagen – og atter en ny Jeppe. Phisters (1807-1896) Jeppe var ikke blot sympatisk, fordi han var rørende, men også fordi han var mere dæmpet, finere, soigneret, salonfæhig.

Da parlamentarismen indførtes ved indgangen til vort århundrede, og det første Venstre-ministerium afløste provisorieårenes faktiske Højre-diktatur (Estrup), understregede man i den samtidige indstudering (bl.a. ved hjælp af dekorationerne) den sociale modsætning mellem naturvæsenet Jeppe, spillet af Olaf Poulsen (1849-1923), og den overfladisk spøgende baron.

I 1917, året for den russiske revolution spillede Henrik Malberg (1873-1958) Jeppe sådan, som det fremgår af litteraturprofessoren Valdemar Vedels (1865-1942) omtale: «[...] Men efterhaanden som

han tager sig i [dvs. finder sig til rette med] Baronværdigheden, viser han sig adskillige Grader raere og gemeenere, mere ondartet og farlig end Poulsens Jeppe. Hans Munterhed er sjoveragtig Grinebiderlyst, meget lidet hyggelig og jovial, hans Kommanderen har intet af barnlig Lyst i sig, er blot en bidsk, tændervisende og ondt pønsende Grumhed, som en halvgal Terrorists fra Revolutionen [...]» (cit. cft. Har. Nielsen: *Holberg i Nutidsbelysning*, Kbh. 1923, p. 108).

Efter at Osvald Helmuth (1894-1966) i 1950'erne havde fremført sin elskværdige, konfliktudjævrende version på Det Kgl. Teater, fremkaldte den skærpede sociale bevidsthed efter 1968 Buster Larsens (1920-1993) på én gang tragiske og farlige Jeppe på Det Ny Teater. Instruksen havde Kaspar Rostrup (f. 1940), der i 1981 overførte sin opfattelse af stykket til film: På baggrund af den rå undertrykkelse, Jeppe er udsat for, bliver hans plumphed og oprørsrang forståelig, medens baronen fremstår som skurkagtig landjunker af playboy-type.

Siden slutningen af 18. årh. har Jeppe altså været spillet som en positiv figur, gennem 19. årh. som mere eller mindre rørende, i 20. årh. også som farlig og »revolutionær». I begge tilfælde skal han opfattes alvorligt og tragisk, blot med vekslende betoning af den personlige og den sociale tragedie. En genoptagelse af den oprindelige, komiske Jeppe, som var grov og dum, og som derfor *fortjente* at blive narret, har ikke været mulig.

Erasmus Montanus' opførelshistorie udviser hyppigere skift mellem forskellige opfattelser af titelfiguren. Disse er principielt to, den negative: Erasmus som hoven praler og akademisk nar, og den positive: Erasmus som sandhedens forkæmper og martyr. Svarende til disse vurderinger af Erasmus bliver opfattelsen af hans milieu, landsbyen Bierget, henholdsvis at den repræsenterer den sunde fornøft og den nødvendige praktiske sans, og at det er en ravnekrog af selvtilfreds, indskrænket stupiditet.

Vi ved, at både Preisler (1755-1809) i sidste del af 18. årh. og Rosenkilde (1786-1861) inde i 19. årh. spillede Erasmus som sympatisk og i hvert tilfælde ikke lastværdig. En markant stigning i positivitet fik skikkelsen gennem Kr. Mantzius (1819-1879), der i 1840'erne fortolkede den under indtryk af skandinavismen og na-